

K nabytí od nevlastníka

Josef Kotásek*

Každý právní řád se musí vypořádat s klíčovým problémem: je na místě přiznat nabyvateli v dobré víře vlastnické právo k věci i v situacích, kdy převodce věci nebyl jejím vlastníkem, případně nebyl jinak oprávněn k jejímu převodu? Řešení této zásadní otázky je s velkým zájmem sledováno – na rozdíl od mnoha jiných právních problémů – i laickou veřejností. V rámci českého práva navíc problematice nabytí od nevlastníka¹ přidávají na přitažlivosti citelné nedostatky a nekonzistentnost současného řešení: kromě nevyváženosti naší právní úpravy (která se – alespoň prozatím – neřídí osvědčenými způsoby řešení) jsou

to hlavně neodůvodněné a nedobře promyšlené rozdíly mezi úpravou v občanském a obchodním zákoníku.

Na tyto a podobné otázky se zaměřuje předložený příspěvek².

MOŽNÁ ŘEŠENÍ

K možnosti nabytí od nevlastníka se lze stavět různě. Zjednodušeně viděno bude rozhodovat, zda klade více důraz na ochranu vlastníka nebo akcentujeme ochranu dobré víry nabývajících³.

* JUDr. Josef Kotásek, Ph.D., odborný asistent, Katedra obchodního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

¹ Pojem „nabytí od nevlastníka“ zde z prostorových důvodů uvádím jako zkratku pro všechny situace, kdy dochází k nabytí od neoprávněného. Jako účastník smlouvy totiž nemusí vystupovat nutně jen vlastník, může jím být i osoba pouze k transakci oprávněná (např. v rámci komise).

² Pokud nebude uvedeno něco jiného, bude se příspěvek týkat pouze movitých věcí.

³ Chráněným statkem je tedy spíše samotná existence obchodu vůbec.

Za vzor negativního přístupu nám může sloužit římské právo, které stálo na striktním záporném stanovisku odůvodňovaném (obecněji formulovaným) klasickým pořekadlem „*Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*“⁴ (obvykle připisovaným Ulpiánovi). Podle hesla, „*Ubi rem meam invenio, ibi vindico*“, tak ani dobrá víra nabyvateli nezajistila vlastnické právo.

Jiná byla situace v okruhu germánského práva, které řešilo konflikt mezi vlastníkem a nabyvatelem v dobré víře diferencovaně a s větším pochopením pro zájmy nabyvatelů v dobré víře.

U nedobrovolného pozbytí držby věci (ztrátou či krádeží) se germánské právo přidrželo římskoprávní koncepcí. Vlastník nebo i jen pouhý držitel se mohl svého práva domáhat zvláštní žalobou (tzv. *Anefangsklage*)⁵, a to bez ohledu na dobrou víru nabyvatele, kterou tedy právo nechránilo.

Naproti tomu jestliže se někdo vzdal držby určité věci dobrovolně, např. dal věc jinému do opatrování a tento nepoctivý správce následně zneužil důvěry, věc zpronevěřil a prodal, uplatnilo se pořekadlo: „*Wo du deinen Glauben gelassen hast, da sollst du ihn suchen*“ (tj. zhruba řečeno „víru hledej tam, kde jsi ji nechal“)⁶. Nový nabyvatel věci se však nestával vlastníkem. Zpočátku získával pouze ne zcela jasnou protekci před vindikační žalobou skutečného vlastníka a vlastnické právo mu bylo přiznáno v právu teprve o mnoho let později. K dalšímu odklonu od římskoprávního dogmatu o tom, že nikdo nemůže na jiného převést víc práv, než má sám, došlo potom v souvislosti s rozkvětem obchodu, když se ukázala potřeba omezit vlastnické žaloby i u věcí ztracených či ukradených, pokud byly koupeny na veřejném trhu nebo v dražbě⁷.

Staré germánské právo tedy přistupuje k možnosti nabytí od nevlastníka různě. Jednou nabytí od nevlastníka připouští (u věcí, které opustily sféru vlastníka „dobrovolně“, tj. s jeho vědomím), jindy (u věcí

ztracených či ukradených) mu brání, a to buď absolutně, nebo s určitými výjimkami danými zájmem chránit veřejný trh nebo institut veřejné dražby. Tato diferencující koncepce, rozlišující způsoby ztráty držby věci, se stala modelem, který byl v různých podobách převzat do řady moderních kodifikací.

Pokud bychom měli zhodnotit naši právní úpravu a přiřadit ji k některé z uvedených koncepcí, byl by výsledek schizofrenní. Naše právo si totiž z těchto modelů nekonzistentně pobralo od každého něco: jednou se hlásí k římskoprávní zásadě, ovšem připouští z ní výjimky (tako v občanském zákoníku), jindy ji popírá, ovšem absolutně a bez výjimek, které by byly na místě⁸ např. u věcí ukradených (tako v obchodním zákoníku⁹).

V našem občanském zákoníku se se všeobecně koncipovaným nabytím od nevlastníka setkáme naposledy v roce 1991, kdy bylo vypuštěno ustanovení § 228¹⁰. Jediným případem prolomení římskoprávního dogmatu tak v občanském právu¹¹ zůstal § 486 ObčZ upravující nabytí od neoprávněného dědice.

Naproti tomu platný obchodní zákoník umožňuje nabytí vlastnictví od nevlastníka v § 446 ObchZ, kde v rámci úpravy kupní smlouvy normuje následující: „*Kupující nabývá vlastnické právo i v případě, kdy prodávající není vlastníkem prodáváného zboží, ledaže v době, kdy kupující měl vlastnické právo nabýt, věděl nebo vědět měl a mohl, že prodávající není vlastníkem a že není ani oprávněn zbožím nakládat za účelem jeho prodeje*“. Citované ustanovení historicky navazuje na § 98 ZMO¹².

ČESKÁ ÚPRAVA - MINULÉ A SOUČASNÉ OBTÍŽE

Mezi úpravou v obchodním zákoníku a občanském zákoníku tedy panuje nerovnováha. Zatímco první

⁴ Pravidlo, že nikdo nemůže převést více práva, než mu samotnému náleží, mohlo být (zdánlivě) porušeno pouze v případě vydržení, když ten, kdo nabyt věc od neoprávněného, se mohl po určité době (původně jeden rok, od Justiniána roky tři) dovolat vydržení, pokud se skutečný vlastník v této lhůtě svého vlastnického práva nedovolal. O porušení principu vyjádřeného Ulpiánem zde ve skutečnosti nejde; nový vlastník totiž neodvozoval své právo derivativně od postavení převodce, nýbrž je nabýval originárně na základě vydržení. Skutečná výjimka platila v římském právu v případech, kdy převodcem byl fiskus; zde byla dobrá víra nabyvatele chráněna.

⁵ HEINRICHS, H. Der Schutz des gutgläubigen Wechselwerbers nach dem einheitlichen Wechselgesetz der Genfer Verträge unter besonderer Berücksichtigung der Rechtsentwicklung in den Vertragsstaaten. 1962, s. 22.

⁶ Sachsenspiegel, 2. kniha, Landrecht čl. 38 § 1 (citováno podle díla uvedeného v pozn. č. 5, s. 22).

⁷ Uvedené bylo doprovázeno povinností vlastníka zaplatit držiteli výkupné.

⁸ V podrobnostech k tomu ještě dále.

⁹ Obdobně také v zákoně o cenných papírech.

¹⁰ Citované ustanovení občanského zákoníku znělo takto: „Převede-li organizace na občana poskytnutou službou vlastnictví k věci, nemohou být proti němu uplatněna práva jiných osob týkající se této věci. Totéž platí, jestliže občan poskytnutou službou nabude práva věc užívat“.

¹¹ Pozoruhodná je v této souvislosti poznámka Pelikánové: „Obecná úprava zcela chybí, ledaže bychom se pokusili vyložit formulaci § 131 OZ), podle jehož prvního odstavce je neoprávněný držitel vždy povinen vydat věc vlastníkovi, tak, že oprávněný držitel (pojem shodný se zákoníkem z roku 1950) není vždy povinen věc vydat. Jako základ ochrany nabyvatele v dobré víře je to však argument poněkud nedostatečný“ (dle PELIKÁNOVÁ, I.: Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl, Linde 1997, s. 173).

¹² Tvůrci obchodního zákoníku zde téměř doslovně navázali na § 98 ZMO („Kupující získává vlastnické právo i tehdy, jestliže prodávající není vlastníkem prodáváného zboží, ledaže v době, kdy mělo dojít k nabytí vlastnického práva, kupující věděl, že prodávající není vlastníkem a že ani není oprávněn zbožím nakládat“).

uvedený předpis dává nabytí od nevlastníka u koupě movitých věcí zelenou, a to paradoxně u podnikatelů, kde lze očekávat větší bdělost i připravenost nést riziko, ten druhý jej chápe spíše jako residuum nebo kuriozitu dědického práva¹³.

Resortní obchodní řešení navíc přináší – nebo přinejmenším v minulosti přinášelo – řadu dalších problémů a otázek.

Některé jsou již vyřešeny: Konkrétně jde o otázku **vhodnosti kritérií, která je třeba klást na dobrou víru nabyvatele**. Skutečnost, že obchodní zákoník umožnil nabytí od nevlastníka a poskytuje ochranu dobromyslným nabyvatelům, lze totiž obecně hodnotit pozitivně; jde ostatně o privilegium dobré víry, které je známo mnoha právními řády u nás považovaných za vzorové.

Při transkripci § 98 ZMO do současného předpisu se ovšem postupovalo příliš mechanicky a bohužel nebylo reflektováno, že v moderních zákonících se v této souvislosti na potenciálního nabyvatele kladou o stupeň přísnější kritéria – zejména se mu odepírá ochrana, pokud jedná v hrubé nedbalosti (srov. např. § 932 odst. 2 BGB¹⁴).

Ve srovnání s tím byly předpoklady, za kterých zákonodárce umožnil nabytí vlastnictví od nevlastníků v § 446 ObchZ (ve znění do novely provedené zák. č. 370/2000 Sb.), vůči nabyvatelům příliš mírné. K převodu vlastnictví od neoprávněné osoby totiž podle ještě nedávno aktuálního znění § 446 ObchZ docházelo ve všech případech, kdy kupující nevěděl, že prodávající není vlastníkem nebo osobou oprávněnou zbožím nakládat za účelem jeho prodeje. Tedy i neopatrný vlastník, který smlouvu uzavřel za podmínek, kdy by již každému rozumně uvažujícímu účastníku muselo být jasné, že převodce nemá oprávnění věc prodat, byl v dobré víře¹⁵.

Mnohé zde jistě mohla korigovat citlivá judikatura, a to zpřísněním požadavků kladených na nabyvatele (s tradiční argumentací¹⁶, že zaviněná nevědomost

o právních nedostatcích vylučuje dobrou víru). Nutnost takového zpřísnění naznačují i odůvodnění některých rozhodnutí Ústavního soudu¹⁷.

I přes uvedenou pozitivní tendenci lze uvítat výsledek „harmonizační“ novely obchodního zákoníku, která do § 446 ObchZ přidala obrat „nebo vědět měl a mohl“. Došlo tím k žádoucí objektivizaci a současně ke zjednodušení celé věci. Použitím slova „věděl“ bez toho, že by vlastníka přímo, tj. bez nutnosti výkladových korektur, diskvalifikovala vědomá nedbalost, jsme se totiž zbytečně ocitli v nebezpečné blízkosti subjektivní sféry jednajícího se všemi důsledky, které z toho vyplývají. Hlavním negativem je v takovém případě zejména obtížné dokazování.

Rozhodování soudu se tak nyní podstatně zjednoduší. Otázka dobré víry může ve většině případů zůstat v podstatě otázkou právní – soud může podmínky nabytí posuzovat z hlediska pomyslného běžného účastníka smlouvy, který „vědět měl a mohl“ – a rozhodnutí tak bude mít do jisté míry normativní charakter. Soud bude moci vzít v úvahu způsob a charakter obchodu, místo jeho uzavření a způsob plnění (u prodeje cenné věci na ulici lze jen stěží hovořit o dostatečné bdělosti), obvyklé postupy v praxi, majetkové poměry obou stran smlouvy, legitimaci převodce a v neposlední řadě sociální postavení účastníků.

Otázkou minulosti jsou rovněž obtíže, které přinášelo spojení § 446 ObchZ s kuriózní konstrukcí tzv. fakultativních obchodů (§ 262 ObchZ). Ochrana před vindikační žalobou „původního“ vlastníka byla jistě jedním z velkých „lákad“ obchodního zákoníku a častým důvodem jeho volby dle § 262 ObchZ. Podřízení režimu obchodního zákoníku mohlo mít ovšem za následek i jiné – a zejména pro spotřebitele – méně příznivé dopady, zejména obchodněprávní odpovědnostní režim¹⁸. Dnes to již ovšem neplatí, a to dokonce ani zčásti. Aktuální ochrana nepodnikatele, který by s podnikatelem uzavřel smlouvu s volbou obchodního zákoníku, je již natolik intenzivní a efektivní, že vol-

¹³ Nehledě na pochybnosti vznikající s ohledem na čl. 11 Listiny základních práv a svobod, kde se deklaruje, že vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Podle J. Bejčka se proto naskýtá myšlenka, zda nijak neodůvodněné rozdíly mezi ochranou vlastníků podle občanského a obchodního zákoníku nemají dokonce protiústavní charakter (BEJČEK, J.: in kol.: Obchodní zákoník s komentářem, II. Díl, Praha, CODEX 2000, s. 332).

¹⁴ Citované ustanovení německého občanského zákoníku definuje dobrou víru negativně: „Nabyvatel není v dobré víře, pokud je mu známo nebo mu není v důsledku hrubé nedbalosti známo, že věc nepatří převodci“ (v pracovním překladu autora).

¹⁵ Nevyváženost úpravy byla patrná i ze srovnání s jedním z našich nejstarších platných právních předpisů – zákonem směnečným a šekovým (dále jen „ZŠS“). Podle čl. I § 16 odst. 2 a čl. II § 21 ZŠS nemá nabyvatel směnky nebo šeku jednat ve zlé víře nebo v hrubé nedbalosti. Kritérium kladené na nabyvatele oběžných (!) cenných papírů tak bylo paradoxně přísnější, než předpoklady dobré víry u běžných movitých věcí a u ostatních cenných papírů (§ 20 zákona o cenných papírech až do své novely provedené zák. č. 362/2000Sb. v tomto ohledu odpovídal § 446 ObchZ). Blíže k tomu KOTÁSEK, J.: Úvod do směnečného práva, Brno, Masarykova univerzita 2002, s. 112, pozn. pod čarou č. 170.

¹⁶ K tomu v podrobnostech HURDÍK, J.: Zásady soukromého práva, Brno Masarykova univerzita 1998, s. 120).

¹⁷ Srov. např. usnesení ve věci sp. zn. IV. ÚS 112/01, Ústavní soud: Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, sv. 23, usn. 30, str. 365, kde bylo mj. konstatováno následující: „ustanovení § 446 Obchodního zákoníku významným způsobem zasahuje do ústavně zaručeného práva vlastnit majetek a upřednostňuje před ním dobrou víru a jistotu účastníků obchodněprávních vztahů. Lze je proto aplikovat pouze za přísného respektování čl. 4 odst. 4 Listiny, neboť představuje zákonnou mez jednoho z nejdůležitějších práv, a je tedy při jeho aplikaci nezbytné striktně vyloučit jakékoliv jeho zneužití k jiným účelům, než pro které bylo stanoveno. Z toho důvodu je obzvláště nutné velmi přísně posuzovat otázku dobré víry nabyvatele.“

¹⁸ Srov. k tomu POKORNÁ, J., MAREK, K.: K realizaci fakultativních obchodů podle ust. § 262 obchodního zákoníku, PPP č. 7–8/1998, s. 26an.

ba obchodního zákoníku jen stěžít může zhoršit jeho postavení¹⁹.

Přesto však v aktuální právní úpravě zůstává příliš mnoho nedostatků:

V prvé řadě jde o neodůvodněný rozdíl mezi úpravou v občanském a v obchodním zákoníku. Jeho důsledkem je skutečnost, že vlastnické právo nepožívá v rámci českého práva stejnou ochranu. Zároveň vindikace v obchodních vztazích (nebo naopak nedostatek ochrany dobré víry kupujícího v režimu občanskoprávním) by tak teoreticky mohla být posouzena jako neslučitelná pro rozpor s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod²⁰. Dal-li zákonodárce přednost některé z hodnot, v daném případě dobré víře a jistotě účastníků, měl by tak učinit konzistentně a jednotně. Není únosný stav, kdy se vindikace vlastníkovi přízná nebo odepře vlastně jen na základě zjištění, že nabyvatel věc získal podle § 446 obchodního zákoníku nebo v režimu občanského práva.

To stejné platí, pokud by zákonodárce nijak nezohlednil postavení vlastníků, kteří věc pozbyli nedobrovolně, typicky krádeží nebo loupeží. Úprava, která umožní nabytí od nevládníka, zasáhne do ústavně zaručeného práva vlastnit majetek a upřednostní před nimi dobrou víru a jistotu účastníků. Ve svém důsledku tedy dává přednost abstraktnímu trhu před individuálním zájmem poškozeného vlastníka.

Střet těchto dvou hodnot by proto měl být řešen se zohledněním všech okolností a s pečlivým uvážením dopadů. Je zřejmé, že „starý“ vlastník se svou věcí vůbec nedisponuje a nečiní rozhodnutí, zda ji převede nebo ne – je mu zkrátka odcizena. Nový nabyvatel je na tom jinak. Věc získává na základě (dvoustranného) právního úkonu, což znamená, že transakci realizuje

vědomě a zná nebo přinejmenším může znát eventuální rizika (vůči kterým se také může pojistit). Má kam „obrátit svou zlost“: zná osobu převodce. Může uplatnit práva z odpovědnosti za vady, event. jiné své nároky.

K NÁVRHU NOVÉ ÚPRAVY

S nabytím vlastnictví od nevládníka počítá i návrh nového občanského zákoníku. V závěru proto několik poznámek k tomuto záměru. Z praktických důvodů zde uvádíme text příslušných norem i s odůvodněním²¹, tak jak byly uveřejněny na adrese www.juristic.cz²² (stav ke dni 21. 5. 2005):

[§ 964] (1) Ten, komu byla věc nezapsaná ve veřejném seznamu převedena tak, že byl vzhledem ke všem okolnostem v dobré víře, že převodce je oprávněn vlastnictví věci na něho převést, zvláště stal-li se převod vlastnictví a) veřejnou dražbou, b) od podnikatele při jeho podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku, anebo c) za úplatu od někoho, komu vlastník sám věc svěřil, stává se vlastníkem věci. (2) Vlastníkem věci se stane i ten, kdo prokáže svoji dobrou víru, že převodce je oprávněn vlastnictví věci na něho převést, i když na něho byla převedena za jiných okolností než stanová odstavec 1.

[§ 965] Ustanovení § 964 se nepoužije, prokáže-li vlastník do jednoho roku ode dne převodu, že ho ten, kdo věc převedl třetí osobě, zbavil věci úmyslným trestným činem.

Pozitivem, které by ale vlastně přinesl každý návrh, je odstranění neobhajitelných a až nedůstojných

¹⁹ Zákonodárce jakoby se snažil nepodnikatelům vynahradiť léta strávená bez jakékoliv explicitní ochrany před spekulativní a podnikatelem iniciovanou volbou obchodního zákoníku, jež do značné míry zhoršovala postavení konzumentů. Výsledkem je (pro podnikatele) nemotivující torzo, které racionálně uvažující podnikatel odmítne použít. Kolem spotřebitele bylo totiž časem vybudováno několik „obraných valů“. Jsou jimi: relativní (a tedy na úvaze a iniciativě nepodnikatele závislá) neplatnost samotné volby obchodního zákoníku, pokud volba (dohoda) jen směřuje ke zhoršení právního postavení nepodnikatele; zachování veškeré spotřebitelské ochrany, pokud je ve prospěch nepodnikatele; a také aplikace některých jiných občanskoprávních ustanovení, zejména co se odpovědnosti týče (srov. § 262 odst. 4 ObchZ). Současná právní úprava tedy učinila z fakultativních obchodů jednosměrnou cestu, když výhody z nich může mít pouze nepodnikatel.

²⁰ Srov. znovu BEJČEK, J. v díle citovaném v pozn. pod čarou č. 13, s. 332.

²¹ Text odůvodnění: „Zásadní změnu osnova přináší návrhem úpravy nabytí vlastnictví od nevládníka v ustanoveních § A113 až A116. Naše platné občanské právo absolutizuje římskoprávní dogma o tom, že nikdo nemůže na jiného převést víc práv než má sám (nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet) měrou nebývalou. Tuzemská právní tradice byla a je v tom směru ve vleku nauky vystavěné na podkladě rakouského občanského zákoníku. ABGB na počátku 19. stol. sice ještě nedokázal konzervativismus římského práva zcela opustit, přece však i on poskytl dobromyslným nabyvatelům ochranu (§ 367). Československé a české občanské právo, odrážející se v zákonných úpravách z let 1950 a 1964, ji naopak zcela vyloučilo, jsouc tak v příkrém rozporu s vývojem legislativy vyspělých zemí kontinentální Evropy. Moderní zákoníky toto pojetí dávno opustily rozvinutím rozsáhlé ochrany nabyvatele jsoucího v dobré víře. Návrh tedy sleduje jednak přiblížit naše občanské právo ustáleným civilistickým konvencím, jednak překlenout nerovnováhu úpravy občanského a obchodního práva. Platný obchodní zákoník umožňuje nabytí vlastnictví od nevládníka (§ 446) a vzhledem k § 262 obch. z. se tak otvírají zadní vrátka k využití této úpravy i pro neobchodní vztahy, avšak, pro nedostatek ochranných prvků, také pro její zneužití. Osnova v návrhu úpravy nabytí vlastnictví od nevládníka nerozlišuje mezi věcmi movitými a nemovitými, ale mezi věcmi zapsanými a nezapsanými ve veřejnoprávních evidencích. Pokud se jedná o věci nezapsané do veřejného seznamu, odlišují se dvě skutkové podstaty. První případ se týká takových způsobů nabytí věci, při nichž nabyvatel pravidelně je v dobré víře, že ji nabývá od osoby oprávněné věc zcizit jako od vlastníka nebo od osoby k zcizení autorizované. Typická jednání tohoto druhu se také příkladně uvádí (koupě od obchodníka, v aukci nebo od osoby, již vlastník věc sám svěřil). Dobrá víra nabyvatele však není a priori vyloučena ani v některých dalších případech. Tehdy se však vyžaduje, aby nabyvatel svoji dobrou víru prokázal.“

²² Stav k 17. květnu 2004.

rozdílů občanského a obchodního práva v oblasti nabytí od nevlastníka (tato frustrující bezkonceptnost je ještě více zřejmá světle tzv. fakultativních obchodů). Již méně samozřejmé, ale zcela korektní, je rozšíření úpravy na všechny převody vlastnického práva bez ohledu na smluvní typ).

Návrh očividně přeje více modelu obsaženému v aktuálním ust. § 446 ObchZ. Lépe však rozdělují důkazní břemeno mezi účastníky a také – v souladu s tradičními úpravami – zohledňuje postavení vlastníků, kteří pozbyli věc nedobrovolně.

Zavádí se tři privilegované způsoby nabytí věci: ve veřejné dražbě, od podnikatele při jeho podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku anebo za úplatu od někoho, komu vlastník sám věc svěřil. Zvýhodnění těchto postupů spočívá v tom, že pokud byl nabyvatel vzhledem ke všem okolnostem v dobré víře, že převodce byl oprávněn převést na něj vlastnické právo, stává se vlastníkem věci.

Tím ale nemá být vyloučeno nabytí od nevlastníka i v ostatních případech: u jiných způsobů je to možné tehdy, pokud nabyvatel prokáže, že byl v dobré víře. Důkazní břemeno se v takových situacích obrací ve prospěch vlastníka, neboť je to nabyvatel, který musí svou dobrou víru tvrdit a prokázat.

Nejodpovědnější úkol normotvůrce ovšem záleží v určení, zda se má právě uvedených pravidel užít i v případě věcí, které pochází z krádeže nebo loupeže. Z německého modelu bylo patrné, že mezi úplnou záповědí nabytí od nevlastníka a jeho povolením je možné najít rozumný kompromis: oba konkurenční koncepty lze vhodně vyvážit právě u věcí ukradených a uloupených (důvody byly vyloženy výše).

V úvahu přicházel předně úplný zákaz nabytí od nevlastníka u ukradených či uloupených věcí – podobně, jako je tomu v BGB²³. Ochrana dobré víry nabyvatele by tak byla pouze zajištěna skrze institut vydržení (ve shodě s aktuální úpravou i návrh kodexu předpokládá u vydržení obecnou tříletou lhůtu, ovšem právě v případech nejasného nabytí má být lhůta dvojnásobná²⁴).

Návrh občanského zákoníku je však k vlastníkům

méně velkorysý a přeje více nabyvatelům. Ustanovení o nabytí od nevlastníka (ať již výše uvedenými třemi zvýhodněnými postupy nebo jinak) se podle návrhu kodexu nemají použít, „*prokáže-li vlastník do jednoho roku ode dne převodu, že ho ten, kdo věc převedl třetí osobě, zbavil věci úmyslným trestným činem*“.

V mnoha případech by se podle návrhu od vlastníka žádalo nemožné. Prokázat úmyslný trestný čin do jednoho roku od převodu předpokládá, že v této lhůtě rozhodne příslušný soud. Zda určité jednání naplnilo formální a materiální stránku trestného činu je totiž možné konstatovat teprve na základě soudního rozhodnutí. Samotný vlastník takový závěr bez dalšího učinit nemůže. Vzhledem k relativně krátké lhůtě se proto vazba na trestný čin nejeví jako případná; vždyť právě u cennějších věcí může šetření orgánů činných v trestním řízení trvat řadu let.

Navíc se u zpronevěry, která je úmyslným trestným činem, dostáváme do kolize s ust. § 964 odst. 1 písm. c) návrhu občanského zákoníku, podle něhož se vlastníkem stává ten, kdo v dobré víře nabytí věc „za úplatu od někoho, komu vlastník sám věc svěřil“. V těchto případech má být trestný čin bezpředmětný, což lze jen uvítat, neboť věc opustila sféru vlastníka v souladu s jeho vůlí. Ovšem podle navrhované výjimky by naopak v těchto případech nabytí od nevlastníka možné nebylo (za podmínky, že by vlastník do jednoho roku od převodu prokázal, že ho ten, kdo věc převedl třetí osobě, zbavil věci zpronevěrou).

Efektivnější řešení proto spatřuji ve vyloučení vindikačních nároků po určité propadlé lhůtě. Vazba na trestný čin by neměla být paušální ale spíše kazuistická, neboť např. u zpronevěry (§ 248 TZ) by naopak nabytí od nevlastníka mělo mít zelenou. Co se týká omezovací lhůty, její délka by mohla být spíše přizpůsobena vydržecím lhůtám. Navíc by mělo jít jen o lhůtu k uplatnění vindikačních nároků a nikoliv lhůtu, ve které se od vlastníka očekává pozitivní výsledek, v daném případě prokázání trestného činu. I v tomto světle se totiž navržená jednorozhodná lhůta nejeví jako vhodná.

²³ S výjimkou pro cenné papíry na doručitele, peníze a dále věci získané ve veřejné dražbě, kde zájem obchodu dostal absolutní přednost a nabytí od nevlastníka je možné vždy, srov. § 935 odst. 2 BGB.

²⁴ Ust. navrhovaného § 952 občanského zákoníku zní takto: „Kdo nabytí věcí přímo od neoprávněného držitele nebo kdo není s to jmenovat svého předchůdce, může vlastnické právo vydržet, jen uplyne-li doba dvojnásob dlouhá, než jaké by bylo zapotřebí jinak“.